

Boek over Winschoter joden

Een leemte in de geschiedschrijving over Winschoten is een uitgebreide beschrijving van de bloeiende joodse gemeenschap. G. Koeman-Poel probeert deze leemte met een boek te dichten.

door
Dik Stijkel

WINSCHOTEN - Slechts enkele goede reacties op het zoekplaatje van twee weken geleden. Dat geeft nogmaals aan hoe weinig Winschoters zich de joden uit hun woonplaats herinneren. Zo meende iemand op de foto stellig burgemeester Schönfeld en wethouder T.A. Andersson te herkennen, maar deze heren prijken geen van beiden op de prent. Mevrouw Sien van der Werf herkende op de voorste rij links de godsdienstleraar A. van Gelder bij wie ze vroeger in de straat had gewoond. Verder waren onder andere mr. M. Levie, de bekende Groninger strafpleiter, A. Salomons, opperrabijn Dasberg en Wolf Wijnberg op de prent te herkennen. Op de achterste rij rechts stond de heer Zuidema, fabrikant van de bekende Winschoter citroenballetjes.

Al deze personen speelden een rol in het Groninger en vooral Winschoter joodse leven waarover momenteel een boek in de maak is. Geen overbodige luxe want incidenteel werd er in de boeken over Winschoten een hoofdstuk over de kille opgenomen maar een alomvattende historie over de joodse gemeenschap werd tot nu toe niet gepubliceerd. Dit is een leemte in de geschiedschrijving over Winschoten want niet alleen hebben de joden een aanzienlijk stempel op deze plaats gedrukt, ook vormden ze in het midden van de vorige eeuw een tijd lang qua grootte (procentueel) na Amsterdam de tweede joodse gemeenschap van Nederland.

Mevrouw G. Koeman-Poel heeft zich nu hereid verklaard deze

Winschoter sjoel werd gebouwd in de Moeskershorn of Moushörn, het voorste deel van de Langestraat, toen nog Witte Vrouwenstraat. Hier werd door de Winschoter joden een stuk grond gekocht waarop het gebedshuis zou verrijzen. De sjoel kende 70 zitplaatsen en maakte als onderafdeling, of ring, deel uit van twaalf corresponderende of hoofdsynagogen van ons land. De ring Winschoten omvatte Scheemda, Beerta, Midwolda, Nieuwolda, Finsterwolde en Meeden, terwijl Nieuweschans een bijkerk kende.

De synagoge in de Langestraat was door het stijgende aantal leden reeds snel te klein. Het bleef evenwel behelpen want de joodse gemeenschap beschikte in de eerste helft van de negentiende eeuw niet over voldoende financiële middelen om op korte termijn een nieuw gebouw te kunnen stichten. Naast de synagoge werd in de Langestraat ook een schoollokaal en een onderwijzerswoning betrokken. Ook deze panden waren reeds snel aan vervanging toe. Door de oprichting van een fonds in 1843 konden de nodige verbeteringen aan de gebouwen worden aangebracht, maar het bleef behelpen.

De gemeenschap telde rond 1850 zo'n 400 zielen toen in de Bosstraat een nieuwe plek werd gevonden voor de bouw van een nieuwe synagoge. Beetje bij beetje hadden de leden voldoende gelden bijeen weten te schrapen. Met de opbrengst van de verkoop van de oude synagoge en een weinig steun van gemeentelijke en provinciale zijde

oniceerd. Dit is een leemte in de geschiedschrijving over Winschoten want niet alleen hebben de joden een aanzienlijk stempel op deze plaats gedrukt, ook vormden ze in het midden van de vorige eeuw een tijd lang qua grootte (procentueel) na Amsterdam de tweede joodse gemeenschap van Nederland.

Mevrouw G. Koeman-Poel heeft zich nu bereid verklaard deze historie te schrijven. Zij deed voor haar boek onder andere onderzoek in het Algemeen Rijksarchief te Den Haag, het Gemeentearchief van Amsterdam en de Groninger Archieven. Deze archiefinstellingen hebben bestanden die specifieke aanvullende informatie bevatten over de Winschoter joden. De aldus verkregen informatie, aangevuld met de gegevens uit het Winschoter stadsarchief, zullen naar alle waarschijnlijkheid genoeg materiaal opleveren om een waardige geschiedenis van de Winschoter joden op schrift te stellen.

De vroegste aantekeningen over de aanwezigheid van joden in Winschoten gaan terug tot 1744. Ze zijn te vinden in het besnijdenisregister van een mohel (een besnijder) uit Veendam die in dat jaar naar Winschoten werd geroepen voor een besnijdenis. In 1797 richtten de Winschoter joden een eigen gemeenschap op. Voorwaarde voor het bestaan van deze gemeenschap was de aanwezigheid van een eigen sjoel of sjoele. De eerste

pen. De gemeenschap telde rond 1850 zo'n 400 zielen toen in de Bosstraat een nieuwe plek werd gevonden voor de bouw van een nieuwe synagoge. Beetje bij beetje hadden de leden voldoende gelden bijeen weten te schrapen. Met de opbrengst van de verkoop van de oude synagoge en een weinig steun van gemeentelijke en provinciale zijde vond in maart 1854 de aanbesteding voor de bouw plaats. Burgemeester H.J. Engelkens verleende zijn toestemming en in datzelfde jaar kon een de nieuwe sjoel in gebruik worden genomen. Later werd met de bouw van het rabbinaatshuis ter linkerzijde van de synagoge en de onderwijzerswoning ter rechterzijde de drie-eenheid voltooid.

De gebouwen bleven dienst doen tot in de oorlogsperiode het grootste deel van de Winschoter Israëlitische gemeente werd gedeporteerd en vermoord in de Duitse vernietigingskampen. Slechts een enkeling keerde uit de kampen terug en van hen die terugkwamen bleven maar een paar in Winschoten wonen.

Het boek van mevrouw Koeman zal later dit jaar verschijnen. Voor deze publicatie blijft fotomateriaal welkom. Een ieder die nog in het bezit is van foto's en deze ten behoeve van het boek tijdelijk willen afstaan wordt verzocht contact op te nemen met telefoon 0597-481111 (tijdens kantooruren; Gerard Maagd) of 0597-431958 (na 17.00 uur).

Een deel van de joodse gemeenschap.

STR. 13L31-10